

Muistio

Helsingin yliopiston opettajankoulutuksen neuvottelukunnan kokous

Aika: **maanantai 7.4.2003 klo 14–16**

Paikka: Helsingin yliopiston päärakennus, Unioninkatu 34, auditorio VII, toinen kerros

Läsnäolijat:

Varadekaani, prof. Mirja Saari, humanistinen tiedekunta, puheenjohtaja
Pedagoginen yliopistonlehtori Maija Aksela, varadekaani, prof. Heikki Saarisen varahenkilö, matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta
Dekaani, prof. Hannele Niemi, kasvatustieteellinen (1.1.2004 käyttäytymistieteellinen) tiedekunta
Varadekaani, prof. Seppo Hentilä, valtiotieteellinen tiedekunta
Professori Kielo Haahtela, biotieteiden laitos (1.1.2004 biotieteiden tiedekunta)
Professori Matti Meri, opettajankoulutuslaitos
Johtava rehtori Markku Pyysiäinen, Helsingin normaalilyseo
Kehittämispäällikkö Tuula Piensoho, Aikuiskoulutuskeskus
Pääjohtaja Kirsi Lindroos, Opetushallitus
Opetustoimenjohtaja Maija Daavittila, Espoon kaupunki
Opetusviraston (suom. kiel.) linjanjohtaja Paula Sermilä, Helsingin kaupunki
Opetusviraston (ruots. kiel.) linjanjohtaja Margareta Nygård, Helsingin kaupunki
Sivistystoimenjohtaja Aulis Pitkälä, Vantaan kaupunki
Kasv.yo Maria Ruuskanen, Peduca ry
Teol.yo Markus Söderlund HAO ry
Opettajankoulutuksen koordinaattori Taina Kaivola, sihteeri

Esityslista

1. Kokouksen avaus
2. Kokouksen asialistan hyväksyminen
3. Todetaan neuvottelukunnan kokoonpano. Varapuheenjohtajan ja varajäsenten valinta, jäsenten esittely
4. Puheenjohtajan yhteenveto opettajankoulutuksen nykytilanteesta Helsingin yliopistossa
5. Yleiskeskustelu jäsenten ennakko-odotuksista, oman viiteryhmän asiantuntemuksesta ja tarpeista
6. Kokoava katsaus esille tulleista asioista ja niiden keskinäisestä tärkeysjärjestyksestä
7. Neuvottelukunnan työskentelytavat ja kokoontumisaikataulu
8. Mahdollisten valmistelutyöryhmien perustaminen, jos edellä käsitellyt asiat tätä edellyttävät
9. Muut asiat
10. Kokouksen päättäminen

Järjestäytyminen

Puheenjohtaja Mirja Saari avasi kokouksen klo 14.10. Läsnä olivat lähes kaikki neuvottelukuntaan nimetyt henkilöt. Teologisen tiedekunnan edustaja oli poissa tiedekuntaneuvoston kokouksen vuoksi. Matemaattis-luonnontieteellistä tiedekuntaa edustava varadekaani Heikki Saarinen oli myös estynyt, mutta häntä edusti kemian aineenopettajankoulutuksen yliopistonlehtori Maija Aksela. Kokouksen esityslistalla (jaettiin pöydälle) olleet asiat hyväksyttiin sellaisenaan ilman täydennyksiä tai tarkennuksia.

Todettiin, että Helsingin yliopiston rehtori Kari Raivio on päätöksellään 14.2.2003 nimittänyt jäsenet Helsingin yliopiston opettajankoulutuksen neuvottelukuntaan, jossa ensimmäisen kerran ovat edustettuna sekä kaikki kuusi opettajankelpoisuuteen johtavaa tiedekuntaa, opiskelijat, opetushallitus, aikuiskoulutus ja pääkaupunkiseudun kuntien kouluhallinto.

Neuvottelukunnan varapuheenjohtajaksi valittiin puheenjohtajan esityksestä Helsingin normaalilyseon johtava rehtori Markku Pyysiäinen.

Päätettiin, että kukin edustaja valitsee itselleen varajäsenen ja ilmoittaa nimen Taina Kaiivolalle seuraavaan kokoukseen mennessä. Näin kokouskutsut voidaan lähettää myös varajäsenille.

Jäsenet esittäytyvät ja kertoivat kukin omista odotuksistaan ja oman viiteryhmänsä kannalta oleellisista opettajankoulutukseen liittyvistä kysymyksistä.

Yhteenveto opettajankoulutuksen nykytilanteesta Helsingin yliopistossa

Puheenjohtajan katsauksessa käytiin lävitse opettajankoulutuksessa tapahtuneet viimeaikaiset kehittämisvaiheet, viiden tiedekunnan yhteisenä työnä laaditun Helsingin yliopiston opettajankoulutusstrategian (lähetetty kokouskutsun liitteenä) painopistealueet ja tavoitteet sekä aineenopettajankoulutuksen näkyminen keskeisenä kehittämisalueena koko yliopiston toimintastrategiassa kaudelle 2004–2006 (jaettiin kokouksessa). Lisäksi esiteltiin syksyllä 2002 käynnistynyt täydennyskoulutushanke, jonka tarkoituksena on opettajien aineenhallinnan päivittäminen säännöllisellä ja tavoitehakuksella yliopiston ainelaitosten järjestämällä koulutuksella. Yhteistyössä Helsingin kaupungin ja tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenian kanssa toteutettavassa hankkeessa mm. perustetaan Internet-verkkoon kurssitarjonnan tiedotusportaaliksi, jonka avulla kouluissa voidaan suunnitella opettajien kouluttautumista tarkoituksenmukaisella tavalla. Helsingin kaupungin koulutoimi on palkannut opettajille sijaisen virka-aikana tapahtuvaa täydennyskoulutusta varten ainakin lukuvuonna 2002–2003. Tämä mahdollistaa sen, että opettajat voivat osallistua samoille kursseille peruskoulutuksessa olevien opiskelijoiden kanssa ja tuoda oman käytännön asiantuntemuksensa rikastuttamaan teoreettisia kokonaisuuksia.

Katsauksessa esiteltiin myös opettajankoulutuksen harjoittelun monipuolistamiseksi ja lisääntyvien opiskelijamäärien kouluttamisen mahdollistamiseksi suunnitellun kenttäkouluverkoston perustamista. Muistionsa jättäneen kenttäkoulu työryhmän puheenjohtajana toimi rehtori Markku Pyysiäinen.

Puheenjohtaja korosti, että uskomme Helsingin yliopistossa vakaasti yhteistyön voimaan. Aikaisemmin opettajankouluttajat opettajankoulutuslaitoksessa ja ainelaitoksen opettajat omalla tahollaan tekivät työtään hyvin erillään toisistaan, pikemminkin toisiaan kyräillen kuin yhteiseen ymmärrykseen ja päämäärään pyrkien. Nyt tilanne on varsin radikaalisti muuttunut, sillä yhteistyö nykyisten viiden – tulevaisuudessa kuuden – tiedekunnan keskuudessa on lisääntynyt. Tämä on edistänyt mm. yhteisten rahoitushankkeiden eteenpäin vientiä ja nostanut opettajankoulutuksen statusta yliopistossa.

Helsingin yliopiston tehtävänä on tutkia ja antaa tutkimukseen perustuvaa opetusta. Tämä periaate toteutuu myös tutkimukseen perustuvassa opettajankoulutuksessa ja sen jatkuvassa

sa laadun parantamisessa opetussuunnitelmia ja käytänteitä kehittämällä. Lisäksi todettiin, että yliopiston kolmas tehtävä, yhteiskunnallinen vaikuttaminen, on oleellisesti läsnä paitsi nyt koolla olevan neuvottelukunnan työn tavoitteissa, myös koko opettajankoulutuksessa ylipääntänsä. Tästä yhtenä esimerkkinä on täydennyskoulutus, jossa yliopiston vastuulla on pääasiasa aineenhallinta (sisällöt ja opetusmenetelmät sekä oppimisen tutkimuksen tuottama tieto) kun taas opetushallituksessa keskitytään enemmän ajankohtaisiin hankkeisiin ja teemoihin liittyvään koulutukseen ja työyhteisöjen kehittämiseen sekä esim. rehtorikoulutukseen. Helsingin yliopistossa aikuiskoulutuksen pian yhdentyvät yksiköt vastaavat organisoinnista ja markkinoinnista. Alueellisen yhteistyön runkona on Helsingin yliopiston alueaiesopimus, joka kattaa koko pääkaupunkiseudun metropolialueen Hangosta Kotkaan ja Mikkeliin.

Yleiskeskustelu jäsenten ennako-odotuksista, oman viiteryhmän asiantunte- muksesta ja tarpeista

Neuvottelukunnan tehtävät

Kehittämistyössä ennakointiin paneutuva työryhmä on aina tarpeellinen. Neuvottelukunnan keskeisenä tehtävänä on tärkeinä pidettyjen asioiden tekeminen näkyväksi mm. nostamalla havaittuja hyviä käytäntöjä esiin toimintakauden aikana.

Perus- ja täydennyskoulutuksen jatkumosta puhuminen strategiassa ja Palmenian hankkeessa pidettiin arvokkaana asiana. Helsingin yliopiston eri täydennyskoulutuskeskusten roolit kehittämistyössä ja järjestämisessä vaativat kuitenkin vielä paljon selkiyttämistä.

Opettajankoulutuksen imago ja brändi

Neuvottelukunnan jäsenten mielestä Helsingin yliopistolla olisi oltava jokin näkyvä brändi, jolla koulutusta markkinoidaan ulospäin. Yliopiston edustajien mukaan brändäykseksi riittää se, että profiloidutaan tutkimukseen ja sen hyödyntämiseen. Tähän tutkimukseen perustuvaan opettajankoulutukseen sisältyy neljä teemaa brändiksi siitä, millainen valmistuvan opettajan pitäisi olla:

TUTKIJA – KASVATTAJA – KEHITTÄJÄ - VAIKUTTAJA

Tutkija: Aito kiinnostus tieteelliseen tietoon ja sen sovellutuksiin.

Kasvattaja: kasvattajan identiteetti, joka pitää sisällään käsityksen yhteistyön tärkeydestä. Kasvattajalla on kyky kohdata oppilaat ja vanhemmat omine tarpeineen (Opettämmeko opiskelijoitamme opettamaan orpolapsia? Pelkäävätkö opettajat vanhempia?) ja rakentaa lapselle ja nuorelle selviytymistä ja kasvamista edistävän tukiverkon.

Kehittäjä: Koulu kehittyy yhteisöjen, ei yksilöiden voimasta, tässä on oleellista erityisesti opetussuunnitelman kehittäminen.

Vaikuttaja: Opettajan professioon kuuluu tilanteiden haltuunotto, sen pitäisi ulottua myös koulun ja luokkahuoneen ulkopuolelle, opettaja on lasten ja nuoren asioiden puolestapuhuja, myös koulutuspolitiikan käytännön asiantuntija.

Opettajankoulutuksen sisältö suhteessa opettajan perustehtävään

- Opettajan pedagogiset opinnot; millaisia niiden pitäisi olla? Olisiko neuvottelukunnalla tähän näkemystä tai toivomuksia?
- Opettajan aineenhallinta; millaista sen pitäisi olla?
- Tematiikan ja systematiikan suhde; onko koulutuksessa ammatissa tarvittavia teemasäلتöjä? Millaista järjestelmällisyyttä eri tieteenalojen ydinaines edellyttää?
- Uudet tutkintovaatimukset; minkälaisia asioita neuvottelukunnassa voitaisiin käsitellä, vähintäänkin kehittämisideoita ja toivomuksia toivotaan esitettävän.

Keskustelussa korostettiin sitä, että opettajankoulutuksen kehittämisessä olisi entistä enemmän paneuduttava oppilaan tarpeisiin ja opetusjärjestelyjen ja –ympäristöjen rakentamiseen niin, että ne tukevat oppilaan ja opiskelijan oppimista. Koulutuksen on tuotettava entistä jämäkämpää oppilaantuntemusta, sillä vastavalmistuneet ja kokeneetkaan opettajat eivät aina tunne oppilaan maailmaa riittävän hyvin ottaakseen sen huomioon opetuksessa. Kuntien koulutoimissa ja kouluissa huomattu, että vastavalmistuneilla opettajilla on puutteita erityistä huolenpitoa vaativien oppilaiden kohtaamisessa ja ns. sosiaalisen inklusion edistämisessä (esim. tarkkaavaisuushäiriöistä kärsivien oppilaiden integroiminen perusopetusryhmiin). Myös vastavalmistuneiden opettajien tieto- ja viestintätekniikan taidot ja erityisesti kyvyt hyödyntää tarjolla olevia oppimisolustoja ovat vähäisempiä kuin kouluissa usein odotetaan. Lisäksi näyttää siltä, että vastavalmistuneet eivät tunne koulunpidon perusasiakirjoja, joita ovat opetussuunnitelman perusteet ja koululainsäädäntö. Myös opetuksen ja työyhteisön toiminnan arvioinnin taidoissa ja siitä oppimisessa eli reflektiivisessä ja tutkivassa otteessa työhön on harjoitteleminen.

Kaksikielisen aineenopettajankoulutuksen kehittämiseen on yliopistolla paneuduttu viimeaikoina mm. valmistelemalla monitieteisen ruotsinkielisten opettajaksi opiskelevien pilottiryhmän kokoamista. Kehittämishankkeeseen suhtautuminen eri osapuolten keskuudessa on ollut myönteistä. Myös neuvottelukunnan jäseniltä hanke sai runsaasti kannatusta. Kaksikielistä opettajankoulutusta pidettiin tärkeänä opettajapulan torjuna, sillä Åbo Akademin panostus ei yksin riitä. Ruotsinkielisen opetuksen ja opiskelun osuutta on edelleen lisättävä yhteistyössä Åbo Akademin kanssa. Kenttäkouluverkoston perustamisen eteenpäin vienti on tärkeää ja mukaan tarvitaan koko pääkaupunkiseutu erityisesti ruotsinkielisten koulujen osalta.

Opettajankoulutuksen määrällisen lisäämisen ohella korostettiin useaan kertaan laadullisen kehittämisen tarpeellisuutta. Monilla eri tavoilla erilaisista kulttuurisista ja sosiaalisista taustoista tulevien oppilaiden kohtaaminen on opettajalle haaste. Vasta ilmestynyt oppilashuollon kehittämisryhmän raportti paljastaa monia epäkohtia, jotka olisi syytä huomioida peruskoulutuksen kehittämisessä. Kysymys on opettajan perustehtävästä ja sen määrittelystä. Ammattiyhdistyspuolella on painotettu voimakkaasti opettamistehtävää. Kokouksessa varsinkin kuntien edustajat olivat kuitenkin yhtä mieltä siitä, että valmistuvien opettajien näkemys perustehtävästä on hyvin hatara. Koulussa perustehtävän määrittäminen riippuu paljon siitä, miten organisaatiota johdetaan. Kysyttiin myös, minkälaista olisi sellainen opettajien koulutus, jolla varmistetaan se, että työssä olleessaan opettajat osaavat hyödyntää erilaisten arviointitulkimusten tuloksia (esim. korkeakoulujen arviointineuvoston raportit) ja soveltaa niiden perusteella opittua tietoa omaan työhönsä?

Neuvottelukunnan mielestä Helsingin yliopiston opettajankoulutuksessa kannattaisi ottaa entistä enemmän oppia hankkeista, joita on meneillään muissa Suomen opettajankoulutusta antavissa yliopistoissa. Esimerkkinä mainittiin Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitoksen malli, jossa luokanopettajaksi opiskelevat integroituvat jo koulutuksen alkuvaiheessa tiettyihin kummikouluihin ja työskentelevät yhdessä niiden opettajien kanssa. Myös opetushallituksen hankkeiden yhteydessä voisi olla entistä selvemmin näkyvissä osioita, jotka liittyvät suoraan opettajankoulutukseen.

Praktikum ja täydennyskoulutus

Täydennyskoulutuksen kehittämistä yhteistyössä kuntien kanssa pidettiin tärkeänä ja ajankohittaisena hankkeena. Varsinkin muuntokoulutuksen järjestämisen lisääminen on suorastaan välttämätöntä opettajapulan torjumiseksi. Erityisopettajien kohdalla tilanne on erityisen huolestuttava, sillä valtaosa kouluissa työskentelevistä on muodollisesti epäpäteviä.

Kenttäkouluverkoston rakentamista pidettiin arvokkaana ja monia perus- ja täydennyskoulutuksen integroimisen mahdollisuuksia antavana tervetulleena hankkeena. Kenttäkoulu-

verkoston luomisen ja alueyhteistyön tekemisen yhteydessä koko metropolialueella olisi huomioitava verkostoituminen myös oppimisteollisuuden (oppimisjärjestelmät, verkko-opetus) osaamiskeskuksien kanssa.

Pedagogiset opinnot ja rekrytointi

Kuinka sitten rekrytoidaan koulutukseen lapsista ja nuorista kiinnostuneita opiskelijoita? Onko valitsijoilla asiantuntijuutta tunnistaa ja etsiä tällaisia opiskelijoita? Myös rehtorikoulutukseen on syytä kiinnittää huomiota, sillä työyhteisöjen johtamisen osaaminen on koulujen kehittämisesä avainasemassa. Rehtoreiden kouluttaminen on tärkeä osa-alue ja on mietittävä, olisiko pedagogissa opinnoissa jokin valinnainen osa varattava johtajakoulutukseen vai jätetäänkö se tutkinnon jälkeiseen koulutukseen. Täydennyskoulutuksen puolella on parhaillaan valmisteilla uusia erillisiä rehtorikoulutusohjelmia sekä tuettuina että kokonaan maksullisina.

Opiskelija- ja oppilaslähtöisyys on lähtökohtana tärkeä ja arvokas. Millaista olisi siis oppilas- ja opiskelijakeskeinen opettajankoulutus? Entä miten tuetaan opiskelijoita heidän omista lähtökohdistaan käsin? Kaikkien ei tarvitse olla synnynnäisiä opettajia, jotka menestyvät ominkin neuvoin. Mietittiin myös tapoja, joilla neuvottelukunta voisi kannustaa ja ehkä painostaakin kouluja avautumaan ulospäin. Vastavalmistuneiden opettajien kouluun tuomille uusille tuulille olisi annettava rohkeasti tilaa ja tarvittaessa kyseenalaistaa näin-on-meillä-aina-ennenkin-tehty -linja.

Rekrytointitarpeeseen on vastattu aineenopettajakoulutuksen suoravalinnalla, jossa opettajaidentiteettiä pyritään vahvistamaan jo opintojen alusta lähtien. Lisää yhteisöllisyyttä ja verkostoitumista yrityksiin tarvitaan erityisesti luonnontieteellisen opettajankoulutuksen parissa. Kemian opettajankoulutuksessa on tästä yritys yhteistyöstä hyviä esimerkkejä, vaikka resurssipula opettajankouluttajien puolella vaivaakin suoravalinnalla valittujen opettajaksi opiskelevien opetussuunnitelman kehittämistä Kemian laitoksella Kumpulassa.

Opiskelijaedustajien näkökulma

Opiskelijaedustajat olivat tyytyväisiä käytyyn keskusteluun ja siihen, että opettajankoulutuksen kehittämisessä on nyt meneillään lupaava vaihe. Yhteisesti hyväksytyt linjaukset näkyvät opettajan koulutuksen strategiassa ja nyt niitä on toteutettava käytännössä. Kaivattiin myös selkeämpää yhteisöllisyyttä opettajankoulutukseen eli opiskelijan on tunnettava kuuluvansa johonkin opettajaidentiteettiä vahvistavaan yhteisöön. Tärkeitä kehittämisen alueita ovat:

- suoravalinnan laajentaminen, siitä hyviä kokemuksia mm. humanistisessa tiedekunnassa,
- kaksiportainen tutkinto opettajankoulutuksessa, myös sisäinen kehittäminen tärkeää,
- harjoittelun kehittäminen,
- työelämävalmiuksien ja –orientaation edistäminen, sillä se ei sittenkään näy opettajankoulutuksessa riittävästi vaikka ammatin työnkuva on arkikäsitteenä selkeä,
- TVT-taitojen ja erityisesti pedagogisten sovellutusten käyttäminen osana yliopisto-opintoja,
- monikulttuurisuuden tuntemus ja huomioon ottaminen opetuksessa sekä
- peruskoulun opettajuus ja laaja-alainen opettajankelpoisuus käytännössä.

Kokoava katsaus esille tulleista asioista

Yhteenvedossa tärkeiksi asioiksi todettiin ainakin seuraavat kokonaisuudet:

1. Helsingin yliopiston opettajankoulutuksen strategian toimeenpanon seuraaminen pyytämällä tiedekunnilta viralliset lausunnot toimenpiteistä, joihin on ryhdytty (vuoden loppuun mennessä?)

2. pedagogisten sisältöjen uudistaminen suhteessa opettajan perustehtävään erityisesti oppilastuntemusta, tutkivaa reflektiivistä otetta opettajan työhön, TVT-taitoja ja koulunpitoa koskevien teemojen osalta
3. kenttäkouluverkoston rakentamisen kiirehtiminen
4. täydennyskoulutushankkeen eteenpäin vieminen yhdessä pääkaupunkiseudun kuntien kanssa.
5. opiskelijavalintojen kehittäminen

Neuvottelukunnan työskentelytavat ja kokoontumisaikataulu

Päätettiin, että neuvottelukunta kokoontuu kaksi kertaa lukukauden aikana. Seuraava kokous pidetään keskiviikkona, elokuun 20. päivänä 2003 alkaen klo 10.00. Kokouksen pitopaikkana on todennäköisesti joko opettajankoulutuslaitos Siltavuoren penkereellä tai kasvatustieteellinen tiedekunta Bulevardilla.

Kaikki tiedottaminen hoidetaan tästä eteenpäin sähköisesti tai puhelimitse. Aloitetaan neuvottelukunnan oman verkkosivun rakentaminen osaksi opettajankoulutuksen muuta kehittämistä ja eri osapuolten välisen yhteydenpidon helpottamista.

Mahdollisten valmistelutyöryhmien perustaminen, jos edellä käsitellyt asiat tätä edellyttävät

Päätettiin, että perustetaan kaksi työryhmää, toinen keskittyy rekrytoinnin ja opiskelijavalintojen kysymyksiin (kokoonkutsujana Mirja Saari) ja toinen aineenopettajan pedagogisten opintojen sisältöjen kehittämiseen (kokoonkutsujana Matti Meri). Opettajankoulutuksen strategian toimeenpanon edistämisestä vastaa virkatyönään Taina Kaivola.

Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 16.05 todeten, että neuvottelukunnan työskentely oli käynnistynyt yhteisen ymmärryksen ja keskinäisen luottamuksen ilmapiirissä.